

19. Protokol № 7 zasedaniia ispolkoma Starosaltovskoho selskoho soveta ot 21 apreliia 1948 h. *DAKhO*, f. P-5033, op. 2, spr. 33, ark. 29-30.
20. Protokol zasidannia II sesii deputativ trudiashchikh Starosaltivskoho raionu Kharkivskoi oblasti. 21.11.1943 r. *DAKhO*, f. P-5033, op. 1, spr. 1, ark. 1-6.
21. Richnyi zvit za 1950 r. kolhospu «Prohres». *DAKhO*, f. P-4672, op. 7, spr. 1259, ark. 253-283.
22. Richnyi zvit kolhospu «Chervona zirka» za 1950 r. *DAKhO*, f. P-4672, op. 7, spr. 1259, ark. 69-198.
23. URSR u Velykii Vitchyznianiі viini Radianskoho Soiuzu 1941 – 1945 rr.: V 3-kht. (1967). K.: Polityvdav Ukrainy. T. 2. 519.
24. Kharkovshchyna v hody Velikoi Otechestvennoi voiny. Iiun 1941 – 1943 hh. Sbornik dokumentov I materialov. (1965). Kharkov: Izd-vo «Prapor». 428.

УДК 35.078:94](477)"1648/179"

Наталія Григорівна Грабар,

доктор наук із соціальних комунікацій,

професор кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту,

Державний біотехнологічний університет (ДБТУ, м. Харків)

ORCID 0000-0002-5120-0382

Леонід Михайлович Лінецький,

канд. іст. наук, доцент, почесний професор ХНТУСГ

**ДЕЩО ПРО КУЛЬТУРНІ ЗДОБУТКИ МЕЦЕНАТСТВА КОЗАЦЬКОЇ
ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

Наталья Григорьевна Грабарь,

доктор наук по социальным коммуникациям,

профессор кафедры ЮНЕСКО и социальной защиты,

Государственный биотехнологический университет (ГБТУ, Харьков)

ORCID 0000-0002-5120-0382

Леонид Михайлович Линецкий,

канд.ист. наук, доцент, почетный профессор ХНТУСХ

КОЕ-ЧТО О КУЛЬТУРНЫХ ДОСТИЖЕНИЯХ МЕЦЕНАТСТВА

ЭПОХИ КОЗАЧЕСТВА УКРАИНСКОГО ГОСУДАРСТВА

Natalya Grigorievna Grabar,

Doctor of Science in Social Communications,

Professor UNESCO Chairs and social protection

State biotechnological university (SBTU)

ORCID 0000-0002-5120-0382

Leonid Mikhailovich Linetsky,

Ph.D. Sciences, Associate Professor,

Honorary Professor Kharkiv Petro Vasylenko National Technical

University of Agriculture

Анотація. У статті висвітлюються деякі прояви українського меценатства козацької доби. В хронологічній послідовності подаються окремі вагові приклади меценатів українського походження, діяльність яких була спрямована на українські землі.

Ключові слова: меценатство, козацька доба, гетьманство України, культура, мистецтво.

Аннотация. В статье освещаются некоторые проявления украинского меценатства казацкого периода. В хронологической последовательности подаются отдельные весомые примеры меценатов украинского происхождения, деятельность которых была направлена на украинские земли.

Ключевые слова: меценатство, казацкий период, гетьманство Украины, культура, искусство.

Abstract. The article highlights some of the manifestations of the Ukrainian methodology of the Cossack period. In chronological order, individual weighty examples of patrons of Ukrainian origin, whose activities were aimed at Ukrainian lands, are presented.

Key words: mecency, Cossack period, hetmanate of Ukraine, culture, art.

Меценатство є формою благодійності, раціональною добровільною діяльністю, яка спрямована на розвиток, підтримку і заступництво мистецтва, культури, науки та їх представників.

Своїм витокам меценатство завдячує діячам Римської імперії. Насамперед, слід згадати давньоримського політика та громадського діяча Гая Цильнія Мецената, який жив у I століття до н.е., який підтримував та всіляко допомагав людям мистецтва. Як зазначає С. Матяж, саме: «Піклування про поетів зробило ім'я Мецената символом фінансової, економічної, політичної і навіть релігійної підтримки творчої і просвітницької діяльності літераторів, музикантів, архітекторів, скульпторів, художників, вчених, педагогів – тих, хто був талановитим, але не мав фінансових засобів» [4].

Нині добродійна благодійна діяльність незалежної України регламентується Законом «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Згідно цього нормативного документа, меценатство розглядається як «...благодійна діяльність у сферах освіти, фізичної культури і спорту, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень» [3].

Сучасне поняття надання допомоги передбачає широкий спектр: звичайна матеріальна допомога, спонсорство, меценатство. Зазвичай все це уособлює як високі моральні принципи, так і громадський рівень розуміння необхідності здійснення програм соціальної реабілітації тих категорій населення, які потребують підтримки.

Наукові джерела свідчать про посилення інтересу до проблем благодійності і меценатства. Тематика меценатства досліджується та аналізується в працях українських науковців Ю. Гузенка, О. Доніка, Т. Курінної, Л. Лавриненка, П. Лазечко, С. Матяж, Т. Рашко, С. Поляруш, О. Семашко, І. Смоляк, М. Слабошпицького, Н. Товстоляк, Ю. Хорунжого та ін., які розглядали становлення й розвиток органів державної опіки, громадських благодійних об'єднань, розкривали роль меценатства в Україні, висвітлювали історичні факти його проявів тощо.

Зокрема, за І. Миговичем «...благодійність – це вияв цілеспрямованої уваги до людей, які з різних причин не можуть власними силами забезпечити собі хоча б мінімальні умови для існування, надання їм посильної допомоги у збереженні й організації своєї життєдіяльності, матеріальне й духовне підтримання їх» [5, с. 42]. Відомий літературознавець, громадський діяч, виконавчий директор Ліги українських меценатів, Михайло Слабошпицький зазначає, що «... людину, яка підтримує служителів муз, потрібно називати меценатом. Зараз звичайне благодійництво, філантропію ототожнюють з меценатством. Філантропія не менш важлива, але добродійництво загалом і підтримку мистецтв (можливо, ще освіти) слід би було розділяти. Меценатство – цілком український феномен. Бо, скажімо, за часів бездержавності або гетьманської України, кожен представник козацької старшини мав неписаний обов'язок – зі своїх грошей утримувати монастирі. А монастир на той час – це й богадільня, і лічниця, і школа, і літописні студії. Одне слово, ціла інфраструктура...» [7, с. 69].

Українське меценатство має досить давню історію, починаючи з часів Київської Русі і закінчуючи початком ХХІ ст. Україна, так історично склалося, довгий час не мала державності, яка б стала на захист української культури, мистецтва, освіти, науки, мови. Тому знаходилися філантропи та шанувальники українства, які зробили вагомий внесок у збереження та розбудову української нації.

В історії гетьманської держави на Лівобережній Україні виділяється глухівський період (1708-1782рр.). Діяльність гетьманів сприяла «золотій добі» українського барокового мистецтва. Зокрема це проявилось в архітектурі. Гетьман Самойлович особисто давав вказівки архітекторам, які виконували його замовлення і під свою опіку взяв Мгарський, Чернігівський, Троїцько-Іллінський, Густинський монастирі.

Значної уваги культурним та релігійним діянням в Україні надавав Петро Конашевич-Сагайдачний. Він один з перших гетьманів намагався зробити Київ політичним, культурним і релігійним центром України. За його діяльності ставало народження Київської колегії, що згодом перетворилася на знамениту Києво-Могилянську академію. Конашевич-Сагайдачний підтримував братські школи, жертвуючи на їх матеріальну підтримку грошові кошти. Був ктитором і фундатором монастирів: Братського Київського, Львівського, також піклувався й іншими монастирями, школами при них, цервами. Зокрема, всі свої заощадження, які були не малими, він заповідає на благочинність: «...на науку і на навчання діток християнських при церкві Успіня Пречистої Богородиці, на виховання бакалаврів учених й на вічні літа задля пожитку їхнього офірував.» [6]. Його діяльність високо цінував В. Антонович: «Своїм політичним тактом Сагайдачний був чоловік видатний для свого часу і вельми корисний для народного діла. Вернувши Україні її споконвічний громадський виборний лад у церковному та світському житті, що виходив з інстинктів українського народу, Сагайдачний додав народові сили до дальшої боротьби, а разом із тим і змоги вести ту боротьбу» [1].

Також варто зазначити про благодійність Б. Хмельницького, який Також виділяв багато коштів на будівництво і утримання церков та монастирів. Видавав багато універсалів різним монастирям які сприяли культурному розвитку.

Однак, козацьку добу найбільше «прославив» добродійною діяльністю гетьман Іван Мазепа. Більшість дослідників називають цей період

«мазепинським бароко». За його благодійництва зведено та відремонтовано близько двох десятків храмів, розбудована Києво-Могилянська академія. Було передано збудованому ним Переяславському кафедральному собору Пересопницьке Євангеліє, подаровано золоту чашу, лампаду і плащаницю собору Воскресіння при Гробі Господньому в Єрусалимі. Федір Ернст стверджує, що доба Мазепи характеризується надзвичайним піднесенням у всіх галузях мистецтва: архітектурі, різьбі, прикладному мистецтві і т.ін.

Мазепу також вважають великим книголюбом і меценатом тогочасних видань, адже мав він у Батурині власну добірну бібліотеку. Дослідник І. Дяченко зазначає, що іноземці, зокрема французький дипломат Жан Ба Моз, відвідавши 1704 р. гетьманську резиденцію Батурин, був у захваті від добірних латинських книжок, що він їх там побачив. Але гетьман не лише збирав книжки для себе. «Він щедро обдаровував ними бібліотеку Могилянської академії, різні церкви і приватних осіб. Лубенський монастир одержав від гетьмана два прегарно виданих Євангелія, переяславська катедра при Вознесенському монастирі – Пересопницьке Євангеліє; Степан Яворський подарував Ніжинському Благовіщенському монастиреві Євангеліє гетьмана Мазепи. Слід підкреслити, що те саме робила і його мати, ігуменя Київського дівочого Вознесенського монастиря Марія Магдалина, що в 1687 р. обдарувала членів царського дому молитовниками [2].

Меценатство Мазепи – це не примха магната, не бажання здобути собі славу і популярність, як це старалися «висвітлювати московські автори у своїй злобі до нього». Меценатство Мазепи – це внутрішня потреба культурної людини. Він задавав тон у благодійництві для всієї старшини, подав їй приклад, надихав на добродійництво. Це було нормою, невід’ємним атрибутом діяльності людей, що належали до національної еліти. Із усіх цих фактів безперечно важливим є те, що Мазепа дуже опікувався всіма культурними потребами доби.

Діяння гетьманів наслідувала також полкова старшина: Кочубей, Дунін-Борковський, Манієвський, Коровченко, Мирович, Терцик, Лизогуби,

Сулими, Думитрашко та інші будували своїм коштом величаві храми і веліли наліплювати на стінах своїх фундацій свої герби.

До меценатства причетна також і родина Розумовських, яка зробила важливий внесок в культуру України. Найбільшу пам'ять про свій рід Розумовські залишили у будівництві собору Різдва Богородиці (1752-1763рр.) в Козельці. Козелецький собор, збудований за проектом Растреллі, вважається зразковим витвором стилю бароко. Тарас Шевченко в повісті «Княгиня» писав: «Город Козелец не отличается своею физиономиею от прочих своїх собратьев, поветовых молороссийских городов... но проезжий, если он только не спит непременно полюбуется величественным храмом грациозной архитектуры расстеллевской, воздвинутой Наталией Разумихиною, родоначальницей дома графов Разумовских» [8].

Отже, меценатство є важливим чинником підтримки культури, мистецтва, науки і освіти, розвитку духовного, інтелектуального потенціалу суспільства. Розвиток меценатства і благодійництва в сучасних умовах досить важливий, адже благодійність – це справа великих людей, для яких творити добро, допомагати іншим так само природно, як жити, дихати, працювати. Меценатство іноді вважають красивою модою, іноді тим способом «вимолити прощення за своє багатство», про яке писав Антуан Франсуа Прево: «Тільки благочинністю, добродійством і можна, певно, змусити інших пробачити своє багатство». Та все ж залишається воно здебільшого відвагою, здатністю заможних людей вкласти трохи своїх статків у майбутнє України.

Література:

1. Антонович В.Б. Про Козацькі часи на Україні. – Київ: Дніпро, 1991. – 238 с.
2. Дяченко І. Українська аристократія козацької доби та її меценатство. – Режим доступу: <http://tur.kosiv.info/tourism-and-culture/304-djachenko-i-e-ukrajinska-arystokratija-kozackoji-doby-ta-jiji-mecenatstvo.html>

3. Закон України Про благодійну діяльність та благодійні організації. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text_2
4. Матяж С. Теоретичний аналіз поняття «меценатство». – Режим доступу: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/3/32.pdf>
5. Мигович І.І. Соціальна робота. – Ужгород: Освіта, 1997. – 190 с.
6. Пасічник М.С. Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи. – Київ: Знання, 2005. – 735 с.
7. Радченко Б. Чисті гроші на велику справу // Україна: барви життя. – 2005. – № 2-3. – С. 69-70.
8. Шевченко Т.Г. Твори в 5 т. – Т.3. – Київ: Дніпро, 1978. – 416 с.

References:

1. Antonovych V.B. Pro Kozatski chasy na Ukraini. – Kyiv: Dnipro, 1991. – 238 s.
2. Diachenko I. Ukrainska arystokratiia kozatskoi doby ta yii metsenatstvo. – Rezhymdostupu: <http://tur.kosiv.info/tourism-and-culture/304-djachenko-i-e-ukrajinska-arystokratija-kozackoji-doby-ta-jiji-mecenatstvo.html>
3. Zakon Ukrainy Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii. – Rezhym dostupu: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text_2
4. Matiazh S. Teoretychnyi analiz poniattia «metsenatstvo». – Rezhym dostupu: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/3/32.pdf>
5. Myhovych I.I. Sotsialna robota. – Uzhhorod: Osvita, 1997. – 190 s.
6. Pasichnyk M.S. Istoriia Ukrainy: derzhavnytski protsesy, rozvytok kultury ta politychni perspektyvy. – Kyiv: Znannia, 2005. – 735 s.
7. Radchenko B. Chysti hroshi na velyku spravu // Ukraina: barvy zhyttia. – 2005. – № 2-3. – S. 69-70.
8. Shevchenko T.H. Tvory v 5 t. – Т.3. – Kyiv: Dnipro, 1978. – 416 s.